

Morfologia-kurssin luentomateriaaleja

Juho Härme

5. lokakuuta 2016

Sisältö

1	Luento 10: Sijat funktionaalisen morfologian kannalta	2
1.1	Instrumentaalien merkityksiä	2
1.1.1	Agentti	2
1.1.2	Predikatiivinen instrumentaali	3
1.1.3	Prepositio + instrumentaali verbin täydennyksenä	3
1.1.4	Instrumentaali verbin täydennyksenä	4
1.1.5	Kontrastiivisia huomioita	4
1.2	Prepositionaalien merkityksiä	5
1.3	Ha vai B?	5
1.3.1	Ha-prepositio venäjässä	6
1.3.2	B-prepositio venäjässä	8
1.3.3	Kokoavasti	9
1.4	Prepositionaali täydennyksen sijana	10

1 Luento 10: Sijat funktionaalisen morfologian kannalta 4

- [Takaisin sivun ylälaitaan](#)
- [Lataa PDF](#)
- [Tutki luentokalvoja](#)
- [Tutki tuntitehtäviä](#)

1.1 Instrumentaalinen merkityksiä

Aloitetaan myös instrumentaalinen perusmerkitysten käsittely paikkaan ja aikaan liittyvistä merkityksistä, joista suurin osa toteutuu prepositioiden avulla. Šeljakin (Шелякин 2006: 67) ryhmittelee instrumentaalisen paikalliset perusmerkitykset merkityksiksi, jotka kuvaavat jonkin objektin sijaintia suhteessa toiseen objektiin. Tässä merkityksessä oleellisia ovat prepositiot над, под, перед, за, с ja между.

- (1) жарить над раскалёнными углями.
- (2) ... встанете *перед картиной* и будете думать: “Так... вот она, это же она...”
- (3) Под пиджаком у него была только рваная сетчатая майка

Tiettyjä paikallisia merkityksiä voidaan ilmaista ilman prepositioita, kuten ilmauksissa tyyppiä *metsän läpi*, *rantaa myöten* ym.

- (4) Почему-то я вспомнил, как мы шли сквером (‘aukio’) и спорили
- (5) Кругом золотились осенние поля, мы шли дорогой, по которой...
- (6) Он шёл лесом, и ему представлялось: вот уж нет его...

Myös ajalliset merkitykset ovat varmasti tuttuja, sekä prepositioiden kanssa että ilman:

- перед сном / рассветом / тем, как...
- утром, вечером, днём, летом, зимой, целыми вечерами

Huomaa, että käytännössä sanat утром, вечером ym. ovat nykyvenäjässä adverbejä, morfologisesti siis muotoa /утром/ enemmän kuin /утр/ом/.

Ajallisesta merkityksestä on kyse myös silloin, kun kuvataan jotain toimintaa alkavaksi suhteessa johonkin tapahtumaan: *встать с солнцем*, *уехать с рассветом* (Шелякин 2006: 68).

1.1.1 Agentti

Kuten tunnettua, eräs instrumentaalinen tehtävistä on ilmaista passiivilauseiden tekijää:

- (7) Мы видели канал, покрытый льдом.
- (8) Таким образом, профилактика экстремизма, проводимая государством, нарушает права человека и должна быть признана неконституционной
- (9) Квартиры, которые у нас строятся *компанией* «Стройметресурс», отличаются хорошей планировкой.

Erikseen tämän merkityksen sisältä on syytä mainita myös lauseet, joita Šeljakin (2006: 69) nimittää termillä *значение стихийного носителя действия*, luonnonvoiman aiheuttaman toiminnan merkitys. Tarkempi katsaus aiheeseen on saatavilla tästä A. Mustajoen ja M. Kopotevin (2005) artikkelista.

- (10) Ветром унесло лодку
- (11) Тротуар залило водой

1.1.2 Predikatiivinen instrumentaali

Instrumentaali on usein syntaksin kannalta erityisasemassa sen vuoksi, että, kuten nominatiivi, se voi toimia predikatiivin roolissa (predikatiivinen instrumentaali, творительный предикативный), eli ilmoittaa ominaisuuden tai tilan, joka jostakin subjektista lauseessa kerrotaan. Katso seuraavia esimerkkejä:

- (12) Лицо женщины было *испуганным*
- (13) Или сам, не дай Бог, будешь *капитаном*, и самому придётся всех мучить.
- (14) Те, кто тогда были *мастерами*, уже стали классиками.
- (15) И, конечно, мы очень надеемся на то, что наше взаимодействие будет *эффективным*
- (16) Например, я когда-то была *стрекозой* ('sudenkorento'), но, увидев Паки, влюбилась без ума и превратилась в колибри

Etenkin menneessä ajassa ero instrumentaalin ja nominatiivin välillä on usein siinä, että instrumentaalilla ilmaistava ominaisuus tai tila on väliaikaisempi (Wade 2010: 126). Tämä näkyy esimerkiksi lauseissa 12 ja 16, mutta on ainoastaan tendenssi, ei itsestäänselvyys. Predikatiivin kaltainen on myös käyttö eräiden verbien kuten *стать*, *называть*, *остаться*, *работать*, *служить* kanssa:

- (17) Тесто месить до тех пор, пока оно не станет блестящим
- (18) Стратегические планы Oracle в новом финансовом году останутся прежними
- (19) Эти медленно растущие и особенно ценимые кактусы иногда называют *каменными розами*.

1.1.3 Prepositio + instrumentaali verbin täydennyksenä

Monet verbit saavat täydennyksekseen prepositiolausekkeen, jonka substantiivijäsen on instrumentaalissa. Näitä voidaan Šeljakinin (2006: 67) esityksen pohjalta jaotella esimerkiksi seuraavanlaisiin ryhmiin:

- Alistaminen jollekin: *властвовать/начальствовать над кем-то*
- Mielentila suhteessa johonkin: *задуматься/работать/смеяться/шутить над чем-либо*
- Alisteinen toiminta suhteessa johonkukaan: *преклоняться/извиниться перед кем-либо*
- seuraaminen/välittäminen: *следить за политикой, ухаживать за детьми*
- päämäärä: *сходить за молоком, приехать за дочкой*

1.1.4 Instrumentaali verbin täydennyksenä

Waden (2010) perusteella voidaan suoran instrumentaalitäydennyksen saavat verbit jaotella seuraaviin ryhmiin:

1. Hallinta. Esimerkiksi *владеть, править, управлять, пользоваться, располагать, распоряжаться, руководит, заведовать*.
 2. Asenne. Esimerkiksi *восхищаться, гордиться, хвастаться, интересоваться, увлекаться, наслаждаться, обходиться*.
 3. Vastavuoroinen toiminta. Esimerkiksi *делиться, обмениваться*.
 4. Muut, kuten (usein merkitykseltään negatiiviset) *болеть, страдать, жертвовать, рисковать* tai positiivisemmat/neutraalit *торговать, прославляться, заниматься, увлекаться*.
- (20) Визенталь утверждал, что располагает *длинным списком* с фамилиями бывших нацистов.
- (21) Профессор, академик РАЕН Евгений Николаевич Панов заведует *лабораторией* сравнительной этологии и биокommunikации Института проблем экологии и эволюции РАН.
- (22) Хвастались друг перед другом своей ловкостью, умением смухлевать, переторговать, махнуться не глядя.
- (23) Немецкий зоолог Рюдигер Ферхассельт делится *своими наблюдениями*: “У меня в аквариуме был розово-красный самец. . .”
- (24) Новая столица Японии прославлялась всеми средствами массовой информации.

1.1.5 Kontrastiivisia huomioita

Vertaillaan vielä suomea ja venäjää ja pohditaan, miten suomessa ilmaistaan asioita, joita venäjässä ilmaistaan instrumentaalilla.

Instrumentaalia käytetään ensinnäkin usein suomen essiiviin:

- (25) Она умерла молодой / героем
(26) Они уехали семьей
(27) Если приду здоровым. . .

Vertaa myös:

- (28) Он сидел плечом к пленному, а спиной к дереву

Toisaalta suomessa on usein suora objekti siinä, missä venäjässä on instrumentaalijainen sana. Luonnollisesti monet näistä tapauksista liittyvät edellä esitettyihin instrumentaalitäydennyksen saaviin verbeihin (заниматься, управлять ym.) Lisäksi kannattaa kiinnittää huomiota esimerkiksi ruumiinosien liikuttamiseen:

- (29) Я молча махнул рукой и пошёл прочь.
(30) Принюхиваясь, очень смешно двигают носом и мигают глазами.

Wade (2010: 122) huomauttaa, että näissä tapauksissa paitsi ruumiinosa myös *ruumiinosalla* (kädellä) tapahtuva liike tulkitaan samoin:

(31) На одной из них стоят два гражданина и размахивают чемоданами.

1.2 Prepositionaalin merkityksiä

Nimensä mukaisesti prepositionaali on **sija, jota käytetään vain prepositioiden yhteydessä**. Se ei siis ole suoraan esimerkiksi verbin täydennyksenä olevan sanan suku. Prepositionaalin yhteydessä paikallismerkityksistä tuskin tarvitsee erikseen mainita: *в-преpositio* + prepositionaali merkityksessä ‘jossakin paikassa’ on ensimmäisiä rakenteita, jonka venäjää vieraana kielenä opiskeleva omaksuu. Tämä rakenne vastaa suuressa määrin suomen *inessiiviä*, mikä tekee omaksumisesta suomalaiselle usein helppoa, mutta toisaalta aiheuttaa myös hankaluuksia. Tavalliset ajan ja paikan merkitykset on listattu seuraavassa:

1. Sijainti jossakin konkreettisessa tai abstraktissa tilassa: в здании, в зоопарке, в метро, в школе – в обществе, в мире, в таком состоянии, в моем понимании, в жизни. . .
2. Ajallisen sijainnin (kysymys *milloin*) ilmaiseminen tietyillä substantiiveilla: в этом году, на прошлой неделе, в этом месяце. . .
3. Sijainti jonkin liepeillä (*при-преpositio*): При школе, при дороге. Tämäkin merkitys toteutuu myös abstraktimmassa mielessä (‘yhteydessä’): при жарении, при решении, при создании ум.
4. Harvinaisempi ajallinen merkitys on *по-преposition* kanssa muodostettava, peräkkäisyyttä ilmaiseva merkitys (ks. Шелякин 2006: 69): по окончании университета, по приезде домой.

Aika- ja paikkamerkitysten lisäksi on luonnollisesti muistettava *о-преpositioon* liittyvä merkitys, joka kuvaa jonkin: говорит о погоде, рассказывать о поездке, вопрос о необходимости принятых мер, мнение о внешней политики ум.

1.3 На vai в?

Šeljakin (2006: 70) toteaa *в-* ja *на-*prepositioiden peruserosta seuraavaa:

[...] *предлог в указывает на внутренние пределы предмета, предлог на – на внешние пределы.*

Ilmaistaessa objektin A sijaintia suhteessa objektiin B prepositioiden välinen työnjako onkin myös kielenoppijalle helppo. Ilmaisujen *на столе* ja *в коробке* ero on helppo omaksua ja vastaa suomen *sisä-* ja *ulkopaikallissijojen* välistä eroa. Ongelmia ilmenee kuitenkin, kun siirrytään abstraktimpiin paikan kuvauksiin: venäjäksi sijaitaan *на работе*, suomessa taas *sisäpaikallisesti töissä*. Toisaalta suomeksi ollaan *vieraisilla*, venäjässä *в гостях*. Kannattaa myös muistaa, että *в-* ja *из-*prepositioita sekä *на-* ja *с-*prepositioita käytetään yleensä johdonmukaisesti omina ryhminään (*на работе/с работы, в школе/из школы*)¹.

¹tästäkin on eräitä poikkeuksia (ks. Wade 2010: 423).

Seuraaviin taulukoihin on koottu tapauksia, joissa suomen jaottelu sisä- ja ulkopaikallissijoihin ei osu yksiin venäjän v- ja na-prepositioiden käytön kanssa. Monissa tapauksissa sekä v- että na-prepositio ovat mahdollisia, mutta näissäkin käyttöä rajaa usein konteksti sillä tavalla, että prepositioilla on enemmän tai vähemmän selvä työnjako.

1.3.1 Ha-prepositio venäjässä

Ensiksi keskitytään tapauksiin, joissa suomessa on sisäpaikallissija, mutta venäjässä ainakin tietyissä konteksteissa na.

sana	в/на	suomi	huom.	ks. esimerkit
работа	на	ssa		
земля	на	ssa	maassa (maapallolla)	32.
рука	на	ssa/lla	riippuen kontekstista: tietyissä tapauksissa (erit. mon.) venäjässä на	33, 34, MUTTA 35, 36
практика	на	ssa	käytännössä	37, 38
предприятие	на	ssa	jonkin verran riippuvaisuutta kontekstista	39, 40, 41, MUTTA 42
свет (maailma)	на	ssa	mutta: maapallolla	
объект	на	ssa	kohteessa	43
вода	на	ssa	tietyissä tapauksissa venäjässä на (vrt. kelluminen / veden pinta)	44, 45
кухня	на	ssa	erit. puhekielessä joskus myös в	46
остров	на	ssa/lla	suomessakin joskus saarella, muttei aina	47
выборы	на	ssa		
юг	на	ssa		
Украина	на	ssa	Prepositio ainakin jossain määrin poliittinen valinta	
выставка	на	ssa		48
север	на	ssa		
заседание	на	ssa	kokouksessa. ”В заседании” mahdollinen, muttei yleinen	49, 50
фотография	на	ssa	valokuvassa	51
этап	на	ssa	vaiheessa	52
стадия	на	ssa	vaiheessa	53
свадьба	на	ssa	häissä	
природа	на	ssa	Kun merkityksessä ‘viettää aikaa luonnossa’	54, 55, 56 MUTTA 57
дело	на	ssa	на самом деле	
встреча	на	ssa	tapaamisessa	58

sana	в/на	suomi	huom.	ks. esimerkit
почта	на	ssa		59
праздник	на	ssa	juhliissa	60
восток	на	ssa		
Запад	на	ssa		
небо	на	ssa*	"maan päällä niin kuin..."	61
родина	на	ssa	kotimaassa, synnyinmaassa, isänmaassa	
служба	на	ssa	vrt. на работе	62
семинар	на	ssa		
конференция	на	ssa	konferenssissa, symposiumissa, seminaarissa..	63
картина	на	ssa	kuvassa, taulussa..	64
мероприятие	на	ssa	tapautumassa	65
война	на	ssa		66, 67 MUTTA 68
шея	на	ssa	kaulassa (kaulalla)	69

- (32) Нельзя сливать на землю масло, бензин и прочую гадость
- (33) У нас на руках есть медсправки
- (34) На руке не было обручального кольца
- (35) Постоянно по дому ходит с мобилкой в руках
- (36) Люди в руках закона и сопротивления не оказывают
- (37) Однако на практике речь идёт о том, кто будет "принимать" приходящие в Россию крупные инвестиции
- (38) В практике Совета Безопасности ООН не было случаев, чтобы..
- (39) Но у нас на предприятии работают больше ста тысяч человек
- (40) В течение зимних каникул дети обычно посещали несколько ёлок (в детском саду или в школе, на предприятиях и учреждениях);
- (41) Забастовки на предприятиях и в организациях Российской Федерации в 1990–1995 годы
- (42) Запреты не распространяются на торговлю алкоголем в предприятиях общественного питания.
- (43) Как всегда, в ночное время на объектах шли работы
- (44) Листья на воде
- (45) Она развивает скорость на воде до 80, а по снегу – до 100 км/ч
- (46) Мы сидели на кухне и пили чай
- (47) Хотя на острове всё же росли деревья и кусты. У Хонма-сан на острове Хоккайдо десять отелей.
- (48) Прототип устройства был продемонстрирован на выставке офисного оборудования в Японии в 1964 году.
- (49) На заседании был заслушан вопрос о проведении Конгресса бухгалтеров и аудиторов России
- (50) На заседании комитета также было решено обратиться к правительству

- (51) А на фотографии нам было шесть лет
 (52) Ещё на этапе планировки сразу надо решить - сколько времени вы будете уделять будущему саду.
 (53) находиться в стадии: Наш институт находится в стадии завершения...
 (54) Вместе мы очень любим отдыхать на природе
 (55) Находясь на природе, не нужно забывать, что после вас сюда придут другие люди
 (56) Отдыхать детям лучше на природе, а не в городе.
 (57) В 1783 г. Дж. Митчелл предположил, что в природе должны существовать тёмные звёзды; Вообще в природе встречаются и другие виды игольчатых кристаллов.
 (58) Российскую делегацию на встрече возглавлял заместитель министра иностранных дел В. И. Калюжный.
 (59) Он тут же поехал на почту и отбил Павлу Алексеевичу телеграмму.
 (60) На празднике мы были вместе с Титовым,
 (61) Как на небе, так и на земле
 (62) В квартире тихо: мама на службе, Варя и Зоя – в школе.
 (63) В прошлом году у нас на конференции выступал замечательный финский экономист Пекка Сутела
 (64) Его можно увидеть на картине Саврасова “Грачи прилетели”.
 (65) Предполагается, что на мероприятии, которое состоится в конце марта, будут обсуждаться все предложения
 (66) “Я чувствую себя здесь как на войне”
 (67) Отец был военным и пропал на войне без вести
 (68) Почти все верили, что добро победит в войне
 (69) А на шее у него висел амулет

1.3.2 B-prepositio venäjässä

Siirrytään tarkastelemaan tapauksia, joissa suomessa on ulkopaikallissija, mutta venäjässä ainakin tietyissä konteksteissa v.

sana	в/на	suomi	huom.	ks. esimerkit
область	в	ssa/lla	jollakin alueella, mutta hal- linollisesti läänissä, maakun- nassa, oblastissa	
сфера	в	lla	Alalla / alueella	70
регион	в	lla	Alueella	71
зона	в	lla	alueella, vyöhykkeellä	
университет	в	ssa/lla	Suomessa usein ainakin arki- puheessa: töissä yliopistolla, opiskelee yliopistolla + ulko- paikallissija kun ‘kampuksella’	72

sana	в/на	suomi	huom.	ks. esimerkit
край	в	lla	vrt. suomen seudulla	73, MUTTA tietysti 74
сезон	в	lla	kaudella	75, 76, 77
аэропорт	в	lla	lentokentällä (vrt. kuitenkin HA аеродроме, esim. 79)	
Крым	в	lla	Krimillä (Krimin niemimaalla)	
сектор	в	lla	sektorilla	80, 81, 82
эпоха	в	lla	aikakaudella	83
лагерь	в	lla	leirillä	84, 85
отпуск	в	lla	vrt. kuitenkin на каникулах, на отдыхе	86

- (70) В том числе будем говорить и о развитии нашего взаимодействия в сфере экономики.
- (71) Мы разделяем мнение о том, что достижение стабильности в регионе служит вкладом в установление мира во всём мире,
- (72) Я понял, что случай в университете ему не известен.
- (73) Дело происходило в краях довольно южных; Исключение – только для тех, у кого в крае живут родственники
- (74) А он сидел на крае стула
- (75) В последнем матче с “Сатурном” в Раменском подопечные Никонова впервые в сезоне забили больше двух мячей
- (76) В сезоне 1994/ 95 гг., отмечая 40-летие своей творческой деятельности
- (77) Эта победа стала для пилота «Ред Булл» седьмой в сезоне
- (78) Наверное, думали, что кто-то будет встречать не в аэропорту, а у дверей дома.
- (79) Большой скандал разразился нынешней зимой в Магадане, когда на аэродроме были заморожены полторы сотни солдат-пограничников
- (80) В секторе обрабатывающей промышленности;
- (81) Я в секторе переработки
- (82) Легкоатлет в секторе для прыжков в длину.
- (83) Именно поэтому в эпохе Киевской Руси ищут сегодня истоки специфически украинских феноменов
- (84) Ольга у нас до 8 июня в лагере работает.
- (85) В лагере Анатолий Андреевич очень болел
- (86) В отпуске мы и на каникулах.

1.3.3 Kokoavasti

Tehdään vielä joitakin kokoavia huomioita edellä olevista taulukoista. Ensinnäkin, venäjässä tapahtumaa tai kokoontumista tarkoittavia sanoja käytetään usein na-preposition kanssa, vaikka suomessa olisi sisäpaikallissija: *kokouksessa* mutta *na zasedaniiu, tapaamisessa*

mutta *на встрече*. Toiseksi, suomessa aluetta, vyöhykettä tai kaistaletta tarkoittavat sanat taipuvat ulkopaikallissijoissa, mutta venäjässä prepositio on tavallisesti *v*. Lisäksi venäjä tuntuu erottelvan monesti tarkemmin pinnan ja sisällön: suomeksi jotakin on taulussa, venäjäksi на картине. Tämä näkyy siinäkin, että vettä käsitellään osittain eri tavalla: esimerkiksi lehtiä on suomeksi vedessä, mutta venäjässä на воде. Oma selkeä eriävä luokkansa ovat ilmansuunnat, jotka venäjässä liitetään aina на-prepositioon, suomessa sisäpaikallissijoihin.

Kontrastiiviselta kannalta mainittakoon myös, että kannattaa kiinnittää huomiota prepositionaalin ja genetiivin monikkomuotojen samanlaisuuteen. Kielenoppijana tulee usein sekoittaneeksi ilmaiset tyyppiä *после шумных мест* ja *в шумных местах*.

1.4 Prepositionaali täydennyksen sijana

Kuten mainittu, prepositionaali ei suoraan toimi verbin nimitäydennyksen sijana. On kuitenkin koko joukko verbejä ja adjektiiveja, joiden täydennys on muodossa *v/na + n*-mini prepositionaalissa. Waden (2010: 482) mukaan yksi tällainen joukko ovat varmuutta / epäilystä / syyllisyyttä ilmaisevat sanat: обвинять/подозревать/признаться в чем. Tässä yhteydessä kannattaa erityisesti muistaa lyhyt adjektiivimuoto уверен/уверена, jonka yhteyteen ei liity prepositio *o* vaan prepositio *в*:

- (87) Более того, предприниматель уверен в большом будущем этой машины на немецких и западноевропейских дорогах
- (88) И тем не менее я был совершенно уверен в своей правоте.

Участвовать lienee kaikille tuttu prepositionaalitäydennyksen saava verbi. Oman mainintansa ansaitsee kuitenkin myös verbi *разбираться в чем-либо*. Ilmaisuihin on etenkin puhekielessä monikäyttöinen ('osata jotakin', 'pärlätä jonkin kanssa', 'ymmärtää jonkin päälle') kuten alla olevista esimerkeistä käy ilmi. Esimerkissä 92 on lisäksi instrumentaalitäydennyksen saava versio merkityksessä 'hoidella jokin' (pois päiväjärjestyksestä).

- (89) Можно сказать что он ещё не *разбирается в жизни*, на ней табачная компания деньги делает, на его здоровье, а он не понимает..
- (90) Для этого достаточно *разобраться в причинах того*, почему Россия в последние четыре года заметно упрочила свою репутацию ответственного игрока на международной арене.
- (91) И зачем *разбираться в музыке*, когда можно просто петь.
- (92) Тогда Хлопонин пообещал "разобраться" с ними в том случае, если они будут вести себя "неконструктивно".

Mustajoki, Arto, and Михаил Вячеславович Копотев. 2005. "Лодку Унесло Ветром: Условия И Контексты Употребления Русской 'Стихийной' Конструкции (Лодку Унесло Ветром: The Conditions and Contexts of Use of the Russian 'Elemental' Construction)." *Russian Linguistics* 29 (1). JSTOR: 1–38. http://www.helsinki.fi/~mustajok/pdf/Lodku_uneslo_vetrom.pdf.

Wade, Terence. 2010. *A Comprehensive Russian Grammar*. Vol. 8. John Wiley & Sons.
Шелякин, М.А. 2006. *Справочник По Русской Грамматике*. drofa.